

บทความวิจัย

SIGN WITH THE IDENTITY OF LOCAL WISDOM COMMUNICATION THROUGH
COSTUME FOR THE PERFORMANCE : ROI LAO KHLUY BANG SAI KAI

สัญญะกับการสื่อสารอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน
ผ่านเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่

KODCHAKORN CHITTHUAM (กชกร ชิตท้วม)*

TANANPACH ASAVASEMACHAI (ธนันท์พัชร อัสวเสมาชัย)**

KHOMCHAWAT PHASURICHANDAENG (คมชวีชร์ พสุริจันทร์แดง)***

วันที่รับบทความ 3 สิงหาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ 25 มีนาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ 19 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

การแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ เป็นผลงานการสร้างสรรค่นาฏยศิลป์ที่มีการใช้สัญญะเป็นสื่อกลางในการสื่อสารด้วยระบบของสัญลักษณ์ที่ถูกประกอบสร้างและกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวแทนของความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง จากการสร้างสรรค์ การแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ พบว่า ในการออกแบบองค์ประกอบการแสดงแต่ละองค์ประกอบมีการใช้สัญญะในการสื่อสารอัตลักษณ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงที่มีการสื่อสารถึงประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตและลักษณะเฉพาะของขลุ่ย ไว้นั่นส่วน

* Assistant Professor, Ph. D., Faculty of Humanity and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา,
E-mail.: Kodchakorn.ch@bsru.ac.th

** Assistant Professor, Ph. D., Faculty of Humanity and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา,
E-mail.: tananpach.as@bsru.ac.th

*** Assistant Professor, Ph. D., Faculty of Humanity and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา,
E-mail.: hero.riders@gmail.com

ต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกาย ได้แก่ การใช้เสื้อและกางเกงสีน้ำตาลอ่อนที่มีการเทียบเคียงสีของไม้รวกที่เป็นวัตถุดิบหลักของการทำขลุ่ย การใช้ผ้ามีลายเทียบเคียงกับลายผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิตของชาวลาวเวียงจันทร์ ตลอดจนเครื่องประดับที่มีการออกแบบให้คล้ายคลึงกับดอกจำปาลาวซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชาติประเทศลาว นอกจากนี้จะสื่อความหมายถึงประวัติที่มาของบรรพบุรุษที่ก่อตั้งชุมชนแล้วยังมีการสื่อความหมายโดยนัยว่ามีการอาศัยอยู่อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังมีการนำลายขลุ่ยดั้งเดิมของชุมชนทั้ง 7 ลาย ประกอบด้วย ลายไม้ขัดเงา ลายดอกพิกุล ลายกระจับ ลายรดน้ำ ลายหกดะเมน ลายตลก และลายหิน มาเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนออัตลักษณ์ชุมชนในการแสดงชุดนี้

คำสำคัญ: สัมพันธ์กับการสื่อสารอัตลักษณ์, เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง, การแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไผ่ไก่อ

Abstract

Roi Lao Khлуй Bang Sai Kai performance is a creative work of dance art that used symbols as a medium thought the communication are formed and defined to represent both the direct and indirect meanings. Roi Lao Khлуй Bang Sai Kai, it was found that in the design of each performance element, signs were used to communicate the identity of the local wisdom heritage, especially the costume design for the performance which communicates the history, way of life, and characteristics of the flutes in different parts of the attire, including the use of shirts and pants in light brown color that is similar to the color of ruak wood that is a staple of flute making. The use of cloth with a pattern is comparable to the cloth pattern used in the way of life of Vientiane (Laos people), as well as jewelry that has design is similar to the Champa Lao flower, which is the national flower of Laos. In addition to referring to the history of the ancestors who formed the community, it also implied that they lived happily ever after. Moreover, the 7 traditional flute patterns of the community, comprising Mai Kad Ngao pattern, Dok Pikul pattern, Krachuap pattern, Rodham pattern, Hokkamen pattern, Talok pattern and Hin pattern, these are also used as an important part in presenting community identity in this performance.

Keywords: Signs and identity communication, Costumes for performance, Performance: Roi Lao Khлуй Bang Sai Kai

บทนำ

พื้นที่ฝั่งธนบุรีแวดล้อมด้วยชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ตลอดจนมีวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน อาทิ ชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานว่า ชาวลาวกระจายอยู่ตามบ้านข้าราชการเกือบทุกแห่งและยังปรากฏหลักฐานว่าชาวลาวจำนวนหนึ่งได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี อีกทั้งยังมีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทำปลาส้ม การทำหัวโขน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตขลุ่ย ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งผลิตขลุ่ยชั้นดีที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย

“รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่” เป็นการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากอัตลักษณ์ชุมชนบางไส้ไก่ที่มุ่งนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตขลุ่ย อีกทั้งในการแสดงยังได้สอดแทรกวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยได้แนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งกลุ่มคนในชุมชนนี้แต่เดิมเป็นกลุ่มชาวลาวเวียงจันทน์ที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบางไส้ไก่เมื่อครั้งสมัยกรุงธนบุรี

หมู่บ้านลาวบางไส้ไก่นี้มีประวัติสืบทอดด้านการทำขลุ่ยมาเป็นเวลาอันยาวนาน อีกทั้งยังเป็นขลุ่ยที่มีคุณภาพดี มีความประณีต จึงเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในประเทศและต่างประเทศ นับได้ว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงมรดกภูมิปัญญาและความสามารถของช่างฝีมือทำขลุ่ยแห่งหมู่บ้านลาว ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอข้อมูลของการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงโดยนำสัญลักษณ์มาใช้ในการสื่อความหมายทางตรงจากอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งผู้เขียนได้ให้รายละเอียดไว้ในเนื้อหาถัดไป

วิธีการดำเนินการศึกษา

การแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ เป็นผลงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) แขวงหิรัญรูจี กรุงเทพมหานคร อีกทั้งการออกแบบองค์ประกอบการแสดงยังได้สื่อสารอัตลักษณ์ชุมชน ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงที่เป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการศึกษาถ่วงถึงรายละเอียดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) และสัญลักษณ์กับการสื่อสารอัตลักษณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว)

ชาวบ้านชุมชนบางไส้ไก่ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติในการผลิตขลุ่ยอันยาวนาน การทำขลุ่ยบ้านลาวเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้รวกให้ได้ขนาด แล้วนำไปสร้างลายด้วยการใช้ตะกั่วหลอมเหลวแล้วเทราดลงบนผิวไม้รวกที่นำมาทำขลุ่ย ลายที่ปรากฏบนขลุ่ยนั้นจะสามารถกำหนดได้ตามความชำนาญของผู้ทำ โดยการใช้ข้อมือและจังหวะในการเท ซึ่งถือเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ทำให้ขลุ่ยบ้านลาวมีชื่อเสียงในเรื่องของลวดลายศิลปะบนตัวขลุ่ยซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งปัจจุบันได้เลิกทำเพราะสารตะกั่วก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ จากนั้นจะนำตัวขลุ่ยมาเจาะรูปิดลิ้นทำให้เกิดเสียงมาตรฐาน จึงจะสำเร็จตามขั้นตอนการทำขลุ่ย (อัชกร สุวรรณจรัส และคณะ, 2562: 65, 68) ขลุ่ยของหมู่บ้านนี้จึงเป็นที่ยอมรับและมีการนำไปใช้ในวงดนตรีไทยมากที่สุด เพราะมีระดับเสียงดีได้ระดับเสียงเครื่องดนตรีไทยทั่วไป ปัจจุบันมีครอบครัวที่ยังคงทำขลุ่ยเป็นอาชีพหลักอยู่หลายครอบครัว แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร ทำให้รายได้จากการประกอบอาชีพจากการทำขลุ่ยเพียงอาชีพเดียวย่อมไม่พอกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ชาวบางไส้ไก่หันไปประกอบอาชีพอื่นกันมากขึ้น

จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานผนวกกับฝีมือการทำขลุ่ยที่มีคุณภาพดี มีความประณีต จนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงมรดกภูมิปัญญาและความสามารถของช่างฝีมือทำขลุ่ยแห่งหมู่บ้านลาวแห่งนี้ ผู้เขียนจึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ย ผ่านรูปแบบการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ โดยมุ่งนำเสนอกรรมวิธีการทำขลุ่ยและลวดลายขลุ่ยที่เป็นลายดั้งเดิมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อเป็นการรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางไส้ไก่ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

สัญญะกับการสื่อสารอัตลักษณ์

สัญศาสตร์ (Semiotics) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Semeion ที่แปลว่า Sign หรือ สัญญะ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความหมาย และเอาใจใส่วิธีการต่าง ๆ ที่ความหมายได้รับการผลิตขึ้นและถูกส่งต่อหรือถ่ายทอด เพื่อบอกว่า สิ่งแทนความ (Representation) ก่อให้เกิดความหมายได้อย่างไร รวมถึงการทำให้เราเข้าใจความหมายของสิ่งใด ๆ หรือกระบวนการที่เราให้ความหมายต่อสิ่งใด ๆ โดยที่เราสามารถพิจารณาสัญศาสตร์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาพ (Visual Image) และการสื่อสารด้วยภาพ (Visual Communication) ที่มีความเชื่อมโยงจากความเป็นตัวตนจนไปถึงการขยายความไปในมิติด้านวัฒนธรรมและสังคม ทฤษฎีทางสัญวิทยาเป็นเครื่องมือช่วยคลี่คลายและทำความเข้าใจกระบวนการสร้างความหมายที่เกิดขึ้นต่อแนวทางการประยุกต์และผลผลิตของการประยุกต์ คือ รูปแบบของ

สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สามารถทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง ๆ นี้ กับสิ่ง ๆ นั้น ๆ อย่างเป็นเหตุและผล (วีรพล เจียมวิสุทธิ, 2560: 2079)

สัญลักษณ์จึงนับได้ว่าเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยระบบของสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดขึ้น โดยการรับรู้ความหมายนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และระดับของปัจเจกบุคคล ในการสื่อสารนั้นสามารถกำหนดสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายได้โดยตรงและสื่อความหมายโดยอ้อมหรือความหมายแฝง

Roland Barthes เป็นนักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลอย่างมากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นนักคิดที่เริ่มนำการวิเคราะห์แบบสัญวิทยาไปใช้กับวัฒนธรรมศึกษา ได้ให้ความเห็นว่าการความหมายของสัญลักษณ์มีอยู่ 2 ระดับ คือ

1. Denotation เป็นระดับความหมายตรงที่ถูกร่างขึ้นมาอย่างเป็นภวนิสัย (Objective) เป็นความหมายที่ผู้ใช้เข้าใจตามตัวอักษร เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมา จัดอยู่ในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา
2. Connotation เป็นระดับความหมายแฝงที่เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาในชีวิตหรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ (ปิติ มณีเนตร, 2555: 12)

การประกอบสร้างสัญลักษณ์เกิดขึ้นจากมนุษย์เพื่อกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นบริบทรอบตัวทั้งที่แสดงออกเชิงกายภาพอย่างเป็นรูปธรรมและแนวความคิดที่เป็นบริบทเชิงนามธรรม ซึ่งสัญลักษณ์มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารโดยที่สามารถใช้เป็นตัวแทนของความหมาย สามารถกำหนดขึ้นภายใต้โครงสร้างเดียวกันแล้วนำมาสื่อสารเพื่อให้เกิดความหมายตรงหรือสามารถนำไปผูกโยงกับสิ่งอื่นเพื่อให้เกิดการตีความและเกิดความหมายแฝงก็ได้ อย่างไรก็ตามสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดขึ้นในรูปแบบระบบสัญลักษณ์นั้นยังเป็นการสร้างภาพให้เกิดอัตลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้อีกหนึ่ง

ผลการศึกษา

จากการศึกษา ผู้เขียนได้พิจารณาถึงข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลสู่รูปแบบเครื่องแต่งกายที่สอดคล้องกับสัญลักษณ์ โดยแบ่งการนำเสนอประเด็นออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ รูปแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลวด ซัก และสัญลักษณ์กับการสื่อสารอัตลักษณ์ภูมิปัญญาชุมชนผ่านเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลวด ซัก โดยมีการละเอียดดังนี้

1. รูปแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่

เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง เป็นสิ่งที่บ่งบอกบทบาทของตัวละครและสะท้อนกรอบแนวคิดของผู้สร้างสรรค์ที่ต้องการสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจมากขึ้น โดยการแสดง ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่ มีการออกแบบรูปแบบเครื่องแต่งกาย ดังนี้

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง แบบที่ 1

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

รูปแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่ (ดังภาพที่ 1) มีการออกแบบโดย 1) ทั้งผู้ชายและผู้หญิงใช้ผ้าสีน้ำตาลอ่อน ตัดเย็บเสื้อลักษณะแขนกุด คอกลม และกางเกงขายาว โดยที่ขากางเกงมีลักษณะบานออกกว้างเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคของนักแสดงในการเคลื่อนไหวที่มีลีลาท่วงท่าทั้งเต้นรำ และท่าทางในชีวิตประจำวัน (Everyday Movement) 2) ผ้าห้อยข้าง ใช้ผ้าสีแดงเข้มมีลายเพื่อให้ดูเด่นชัดขึ้นเมื่อเทียบกับสีเสื้อและกางเกงมีการปล่อยชายผ้าลงมาจากสะเอว นอกจากผ้าห้อยข้างแล้ว ผู้หญิงยังมีผ้าผืนยาวมีลายลักษณะเดียวกับผ้าห้อยข้างพาดทับไหล่ 3) ผ้ารัดสะเอว ใช้ผ้าสีแดงเลือดหมูพับเป็นแนวยาวผืนเล็กพันรอบสะเอว 4) เครื่องประดับใช้เครื่องเงินโดยที่เป็นสร้อยคอเส้น ผู้หญิงมีจี้ ต่างหู ปิ่นปักผมเป็นรูปดอกไม้ลักษณะคล้ายดอกจำปาลาว

ในการเลือกคัดเลือกวัสดุต่าง ๆ ที่นำมาใช้ออกแบบเครื่องแต่งกายผู้สร้างสรรค์ คำนึงถึงถึงลักษณะในการสื่อสาร อีกทั้งรูปแบบเครื่องแต่งกายบางชิ้นผู้สร้างสรรค์ยังคำนึงถึงประโยชน์สำหรับใช้ในการแสดงที่หลากหลายจากส่วนประกอบที่น้อยแต่ได้ผลมาก ตามแนวคิด Less is More เช่น ผ้าสไบ มีการนำมาใช้ในการออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหวในการแสดงที่สื่อถึงการดำรงชีวิตได้แก่ เป็นผ้าสไบพาดทับไหล่ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมศีรษะ เป็นอุปกรณ์ปิดกวดทำความสะอาด เป็นการนำเสนอหลายผ้าของชาวลาว และนำเสนอหลายชลุ่ม เป็นต้น

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง แบบที่ 2

ที่มา: กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ผู้สร้างสรรค์ยังได้ออกแบบให้ลวดลายของชุดปรากฏอยู่บนเครื่องแต่งกาย จึงได้มีการเขียนลายชุดบนผ้าทั้งหมด 7 ลาย (ดังภาพที่ 2) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ผ้าพื้นสีนํ้าเงินสำหรับเป็นผ้าห้อยหน้าของผู้ชาย โดยในการแสดงช่วงแรกพับผ้าลายชุดไว้ที่สะเอวแล้วใช้ผ้ารัดสะเอวรัดทับ (ดังภาพที่ 1) และในการแสดงช่วงหลังคลี่ผ้าลายชุดมาปิดซ่อนไว้ด้านหลังของผ้าสีแดงเข้ม 2) ผ้าสไบของผู้หญิง ด้านหนึ่งเป็นผ้าสีแดงเข้มมีลายและอีกด้านหนึ่งเป็นผ้าที่มีการเขียนลายขึ้นอย่างลายชุด โดยในการแสดงช่วงแรกพับผ้าลายชุดไว้ด้านในเมื่อห่มสไบแล้วปรากฏเพียงผ้าสีแดงเข้มมีลาย (ดังภาพที่ 1) และในการแสดงช่วงหลังมีการคลี่ผ้าสไบด้านที่มีลายชุดออกมานำเสนอในการแสดง

2. สัญญะกับการสื่อสารอัตลักษณ์ภูมิปัญญาชุมชนผ่านเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ชุด รอยลาว ชุดบางไส้ไก่

การออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงในผลงานการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ “สัญญะ” ก็เป็นส่วนสำคัญที่ประกอบสร้างกับแนวคิดและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นสัญลักษณ์สำหรับใช้สื่อสารเรื่องราวและลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเครื่องแต่งกายในการแสดง ชุด รอยลาว ชุดบางไส้ไก่นี้ ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบโดยคำนึงถึงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำชุดของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) เป็นสำคัญนำมาสอดแทรกในส่วนต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เสื้อและกางเกง

กรรมวิธีการทำชุดนั้น ขั้นตอนแรก คือ นำไม้รวก (ไม้ไผ่) มามาดากให้แห้ง เพราะความแห้งหรือสดของไม้มีผลกับเสียงชุดและสภาพการใช้งานโดยตรง จากนั้นจึงพิจารณาตัดเลือกขนาดและ

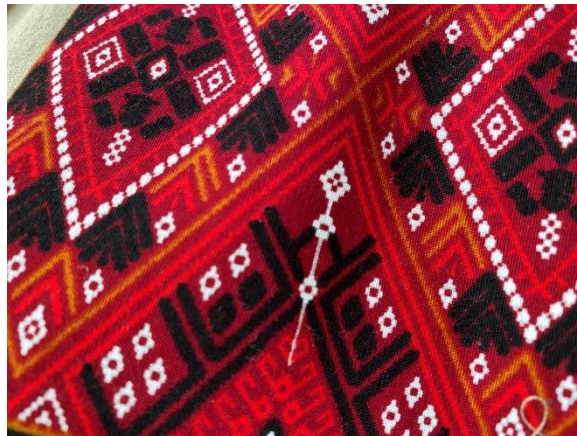

คุณภาพเนื้อไม้ (วัดนะ จุฑะวิภาต, 2542: 26-27) ดังนั้นการสื่อความหมายถึงลักษณะของลำไม้รวก จึงปรากฏอยู่ในสีของเส้นและกางเกงที่ออกแบบโดยใช้สีน้ำตาลอ่อน เทียบเคียงสีของไม้รวก ซึ่งเป็น วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้เป็นตัวละครลู่

ห้อยหน้าและสไบ

ห้อยหน้าและสไบในการแสดงชุดนี้มีการออกแบบไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 ห้อยหน้าของนักแสดงผู้ชายชั้นที่ 1 ห้อยหน้าของผู้หญิง และสไบของผู้หญิงด้าน หนึ่งของผืนผ้า ใช้ผ้าพื้นสีแดงและมีลวดลาย (ดังภาพที่ 3) เทียบเคียงให้คล้ายคลึงกับลายผ้าที่ใช้ใน วิธีชีวิตของชาวลาวเวียงจันทน์ ทั้งนี้ได้สื่อความหมายถึงประวัติความเป็นมาของชาวบ้านที่ตั้งรกราก ถิ่นฐานอยู่จนเกิดเป็นชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) ซึ่งบรรพบุรุษเป็นชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจาก เวียงจันทน์

ภาพที่ 3 การเลือกใช้ผ้าลักษณะที่ 1

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ลักษณะที่ 2 ผ้าห้อยข้างของนักแสดงผู้ชายชั้นที่ 2 และสไบของผู้หญิงอีกด้านหนึ่งของผืนผ้า มีการเขียนลายบนผ้าสีน้ำตาลอ่อน เลียนแบบจากลวดลายบนตัวลู่ จากการลงภาคสนาม พบว่า ทางเข้าของชุมชนมีการวาดลายลู่ไว้ที่กำแพงบริเวณทางเข้าชุมชนซึ่งเป็นลายลู่แบบดั้งเดิมของ ชุมชน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงได้มี แนวคิดนำเอาลายลู่ทั้ง 7 ลาย ได้แก่ ลายไม้ขัดเงา ลายดอกพิกุล ลายกระจับ ลายรดน้ำ ลาย หกคะเมน ลายตลก และลายหิน มาประกอบสร้างเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกาย ทั้งนี้เป็นการใช้ สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายโดยตรงหรือสัญลักษณ์ประเภทภาพเหมือน (Icon) (ดังภาพที่ 4-10)

ภาพที่ 4 ขลุ่ยไม้ขัดเงา

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 5 ลายดอกพิกุล

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 6 ลายกระฉับ

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 7 ลายรดน้ำ

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 8 ลายหูกคะเมน

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 9 ลายตลก

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

ภาพที่ 10 ลายหิน

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

เครื่องประดับผู้หญิง

การออกแบบเครื่องประดับในการแสดงชุดนี้คำนึงถึงการสื่อความหมายถึงประวัติความเป็นมาของชาวบ้านที่ตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่จนเกิดเป็นชุมชนบางไผ่ไก่อ (หมู่บ้านลาว) ที่บรรพบุรุษเป็นชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากเวียงจันทน์ ใช้สัญลักษณ์ของดอกจำปาลาว ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชาติประเทศลาว มาใช้เป็นส่วนประกอบของปิ่นปักผม สร้อยคอ และต่างหู (ดังภาพที่ 11) อีกทั้งความหมายนัยหนึ่งของดอกจำปาลาว คือ ความสุขสดชื่นและความจริงใจ คนลาวนิยมใช้ในงานมงคลทุกชนิด เมื่อนำมาใช้สื่อความหมายในการแสดงนี้ผู้สร้างสรรค์ยังได้ตีความว่าการตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ที่บางไผ่ไก่อถึงแม้จะไม่ใช้บ้านเกิดเมืองนอนดั้งเดิมของตน แต่ก็ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากกษัตริย์ไทยให้พำนักอาศัยอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

ภาพที่ 11 เครื่องประดับนักแสดงผู้หญิง

ที่มา : กชกร ชิตท้วม และคณะ. 9 ธันวาคม 2563

บทสรุป

การแสดง ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไผ่โก๋ เป็นผลงานการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไผ่โก๋ (หมู่บ้านลาว) ซึ่งการออกแบบองค์ประกอบ การแสดงแต่ละองค์ประกอบนั้นล้วนแล้วแต่มีการนำสัญลักษณ์มาประกอบสร้างสำหรับใช้สื่อสารอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ซึ่งได้มีการออกแบบเพื่อสื่อความหมายทั้งโดยตรงและสื่อความหมายโดยอ้อมหรือความหมายแฝงสอดแทรกอยู่ในส่วนประกอบต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนและชุมชน วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบตลอดจนลักษณะเฉพาะของขลุ่ย เหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดออกมาในระบบสัญลักษณ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชน

อภิปรายผล

ผู้เขียนได้พิจารณาถึงประวัติความเป็นมาในพื้นที่ชุมชนบางไผ่โก๋ในการค้นหาอัตลักษณ์สู่การออกแบบเครื่องแต่งกาย เพื่อให้ได้รูปแบบเครื่องแต่งกายที่สามารถสะท้อนเรื่องราว ความเป็นมาของชนชาติลาว และเอกลักษณ์ของลายขลุ่ยทั้ง 7 ลาย ได้แก่ ลายไม้ขัดเงา ลายดอกพิกุล ลายกระจับ ลายรดน้ำ ลายหกดะเมน ลายตลก และลายหิน จากการออกแบบเครื่องกาย ผู้เขียนได้ออกแบบโดยใช้ผ้าสีน้ำตาลอ่อน ตัดเย็บเสื้อลักษณะแขนงูและกางเกงขายาว โดยที่ขากางเกงมีลักษณะบานออกกว้างเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคของนักแสดงในการเคลื่อนไหว ผ้าห้อยข้าง ใช้ผ้าสีแดงเข้มมีลายเพื่อให้ดูเด่นชัดขึ้นเมื่อเทียบกับสีเสื้อและกางเกงมีการปล่อยชายผ้า การใช้ผ้าสีแดงเลือดหมูพับเป็นแนวยาว ผืนเล็กพันรอบสะเอว ใช้เครื่องเงินโดยที่เป็นสร้อยคอเส้น ผู้หญิงมีจี้ ต่างหู ปิ่นปักผมเป็นรูปดอกไม้ ลักษณะคล้ายดอกจำปาลาว

การออกแบบเครื่องแต่งกายในการแสดง “รอยลาว ขลุ่ยบางไผ่โก๋” ผู้เขียนไม่ได้คำนึงถึงเพียงความสวยงามและการถ่ายทอดเรื่องราวอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น ผู้เขียนได้ให้ความสำคัญในด้านรายละเอียดถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่หากเมื่อสำรวจวิถีชีวิต สิ่งเล็กน้อยบางชิ้นสามารถสื่อสารเรื่องราวได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการออกแบบเครื่องแต่งกายในการแสดงชุดรอยลาว ขลุ่ยบางไผ่โก๋ เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อสร้างสรรค์การแสดง นับได้ว่าเป็นอีกประเด็นที่ผู้ศึกษาด้านการสร้างสรรค์การแสดงให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอดแทรกสัญลักษณ์ในการแสดงเพื่อให้การแสดงเกิดความน่าสนใจ น่าติดตาม อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอรายละเอียดของวิถีชีวิตที่ผู้เขียนได้รวบรวม

ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดงที่มีแนวคิดสื่อสาร
อัตลักษณ์ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

รายการอ้างอิง

- ธัชกร สุวรรณจรัส และคณะ. “การพัฒนาทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
ของชุมชนเพื่อส่งเสริมการตลาดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านลาว”, *วารสาร
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13 (มกราคม-
มิถุนายน 2562), 65, 68.
- ปิติ มณีเนตร. *การศึกษาสัญญาะทางศิลปะและงานออกแบบตกแต่งภายใน พระรามราชนิเวศน์ จังหวัด
เพชรบุรี เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย* (ทุนอุดหนุนจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2555), 12.
- วีรพล เจียมวิสุทธิ. “สัญญะกับการสื่อสารอัตลักษณ์ในตราเครื่องหมายสัญลักษณ์การจัดการแข่งขัน
กีฬาโอลิมปิก”, *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์
สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10 (มกราคม-เมษายน 2560), 2079.